

Preambel

ÞORGERÐUR KATRÍN GUNNARSDÓTTIR, UNDETVISNINGSMINISTER, ØYSTEIN DJUPEDAL, KUNSKAPSMINISTER, BERTEL HAARDER, UNDETVISNINGSMINISTER, LEIF PAGROTSKY UTBILDNINGS- OCH KULTURMINISTER, ANTTI KALLIOMÄKI, UNDETVISNINGSMINISTER, DORIS JAKOBSEN, LANDSSTYREMEDLEM, JÓGVAN Á LAKJUNI, LANDSSTYREMEDLEM, CAMILLA GUNELL, LANDSKAPSREGERINGSLEDAMOT,

FÖRKLARAR att deklARATIONEN om nordisk språkpolitik skall utgöra grunden för en samlad, långsiktig och effektiv språkpolitisk insats,

DEKLARERAR att avsikten är att fortsatt arbeta för att förverkliga de långsiktiga språkpolitiska målen i deklARATIONEN om nordisk språkpolitik.

Bakgrunden till den första deklARATIONEN om nordisk språkpolitik är behovet av en ny nordisk språkpolitik som skall säkra helheten och sammanhanget i Nordiska Ministerrådets språksatsningar.

DeklARATIONEN är inte juridiskt bindande och har således inte genomförts i lagstiftningen i de fem nordiska länderna och de tre självstyrande områdena. Det offentliga åtagandet och finansieringen av deklARATIONENS insatser kan variera mellan de fem nordiska länderna och de självstyrande områdena.

Deklaration om nordisk språkpolitik

Inledning

Denna text handlar om språk och länder i Norden. Det finns fem stater i det nordiska samarbetet: Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, och tre självstyrande områden i Norden: Färöarna, Grönland och Åland. Dessutom finns det ett sammanhängande samiskt kultur- och språkområde på norskt, svenskt och finskt territorium.

I Norden betraktar vi alla språk som likvärdiga. De har dock inte alla samma roll. Ett språk kan vara *komplett och samhällsbärande* i förhållande till det språksamhälle där det talas. Att ett språk är *komplett* betyder i detta sammanhang att det kan användas på samhällets alla områden. Att ett språk är *samhällsbärande* betyder att det i ett givet språksamhälle används för officiella ändamål, t.ex. undervisning och lagstiftning.

I Norden finns det sex språk som både är kompletta och samhällsbärande: danska, finska, färöiska, isländska, norska (i sina båda skriftspråksformer bokmål och nynorska) och svenska. Att sammanhanget mellan språk och nation inte är ett-till-ett visar t.ex. Finland, där både finska och svenska är lagfästa nationalspråk. Det finns ytterligare två språk som kan betraktas som samhällsbärande men som inte kan användas på samhällets alla områden: samiska i olika varieteter och grönländska. Dessutom finns det några språk med speciell ställning: meänkieli (tornedalsfinska), kvänska, romani i olika varieteter, jiddisch, tyska samt de olika nordiska teckenspråken.

När uttrycket *Nordens språk* används i denna text avses alla dessa språk. När uttrycket *Nordens samhällsbärande språk* används i denna text avses danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska, medan *Nordens statsbärande språk* endast avser danska, finska, isländska, norska och svenska.

Slutligen talas det cirka 200 utomnordiska språk i Norden i och med att invandringen de senaste decennierna har utökat den språkliga mångfalden.

När uttrycket *alla språk i Norden* används i denna text avser det totaliteten av språk som talas i hela Norden.

I texten används beteckningen *nordbor* om alla personer som bor permanent i något land i Norden.

En demokratisk språkpolitik för det mångspråkiga Norden

Utgångspunkten för den nordiska språkpolitiken är att Nordens samhällsbärande språk är och förblir starka och levande, att de som är samhällsbärande språk förblir samhällsbärande och att det nordiska samarbetet även fortsättningsvis bedrivs på de skandinaviska språken, d.v.s. danska, norska och svenska.

Nordbors språkliga rättigheter

Norden är i dag en mångspråkig region där medborgarna har goda språkkunskaper och där språkpolitiken vilar på en demokratisk tradition. Norden kan därför i en globaliserad värld bli en språkpolitisk förebild för andra regioner. Mångspråkigheten ger förutsättningar för kunskaper, skaparkraft, perspektiv och internationella kontakter i en utsträckning som inte är möjlig i enspråkiga samhällen. En sådan utveckling kräver en samlad, långsiktig och effektiv språkpolitisk insats.

Nordisk språkpolitik tar sin utgångspunkt i att alla nordbor har rätt:

- **att** tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, så att de kan delta i samhällslivet,
- **att** tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk och förståelse av de övriga skandinaviska språken, så att de kan ta del i den nordiska språkgemenskapen,
- **att** tillägna sig språk med internationell räckvidd så att de kan delta i utvecklingen av det internationella samfundet,
- **att** bevara och utveckla sitt modersmål och sitt nationella minoritetsspråk.

Målen

En nordisk språkpolitik bör därför sikta mot:

- **att** alla nordbor kan läsa och skriva det eller de språk som fungerar som samhällsbärande i det område där de bor,
- **att** alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk,
- **att** alla nordbor har grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden,
- **att** alla nordbor har mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk,
- **att** alla nordbor har allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar.

Dessa mål förutsätter också att alla nordbor visar tolerans för språklig variation och mångfald, både mellan och inom språken. För att målen skall nås vill kultur- och utbildningsministrarna arbeta med följande fyra frågor: språkförståelse och språkkunskap, parallellspråkighet, mångspråkighet och Norden som språklig föregångsregion.

Fyra frågor att arbeta med

1. Språkförståelse och språkkunskap

För att uppnå målen bör:

- grannspråksundervisningen i skolan förstärkas, liksom undervisningen i skandinaviska språk som hjälpspråk och främmande språk,
- Nordens samhällsbärande språk vara väl synliga i det offentliga livet t.ex. i tv och film,
- tillgänglighet till böcker på Nordens samhällsbärande språk uppmuntras,
- internordiska ordböcker i pappersform och elektronisk form utarbetas,
- maskinöversättningsprogram för Nordens samhällsbärande språk och program för flerspråkig sökning i nordiska databaser utvecklas.

2. Parallellspråkighet

Med parallellspråkighet avses samtidig användning av flera språk inom ett eller flera områden. Det ena språket slår inte ut eller ersätter det andra, utan språken används parallellt.

2.1 Parallelspråkighet mellan engelska och Nordens språk

Nordborna, med sina internationellt sett goda kunskaper i engelska, har särskilt gynnsamma förutsättningar att utveckla parallelspråkighet mellan engelska och något eller några av Nordens språk inom vissa områden. En konsekvent politik för parallelspråkighet innebär:

- **att** såväl Nordens samhällsbärande språk som engelska bör kunna användas som vetenskapliga språk,
- **att** förmedling av vetenskapliga resultat på Nordens samhällsbärande språk bör vara meriterande,
- **att** undervisningen i vetenskapligt fackspråk, särskilt i skrift, bör ges både i engelska och i Nordens samhällsbärande språk,
- **att** universitet, högskolor och andra vetenskapliga institutioner kan utveckla långsiktiga strategier för språkval, parallelspråkighet, språkutbildning och översättningsstöd inom sina verksamhetsområden,
- **att** nordiska terminologiorgan kan fortsätta koordinera terminologin inom nya områden,
- **att** företag och arbetsmarknadsorganisationer bör uppfordras till att utveckla strategier för parallelspråkighet.

2.2 Parallelspråkighet mellan språken i Norden

Parallelspråkighet är inte bara en fråga om engelska utan måste vidare finnas mellan språken i Norden. Det innebär:

- **att** den nordiska språkkonventionen skall ge en god juridisk grund för talare av Nordens samhällsbärande språk,
- **att** nordbor med ett icke-nordiskt språk som modersmål behöver dels en väl utbyggd utbildning i landets samhällsbärande språk, dels möjligheter att använda och utveckla det egna modersmålet.

3. Mångspråkighet och flerspråkighet

Nordens länder blir alltmer mångspråkiga och många nordbor är i dag flerspråkiga, i första hand de som har ett annat modersmål än landets majoritetsspråk. Det gäller nordbor med följande språk som modersmål:

- Samiska, kvänska, meänkieli (tornedalsfinska), romani och jiddisch samt finska (i Sverige) och tyska (i Danmark), vilka alla är lagfästa minoritetsspråk i ett eller flera länder i Norden. Nordisk språkpolitik har ett ansvar inför världssamfundet för att i synnerhet de språk som inte är nationalspråk någonstans fortlever och utvecklas och att alla minoritetsspråk kan fortsätta att existera. Det är viktigt att även teckenspråken tillerkänns en stark ställning.
- Närmare 200 andra språk är modersmål för nordbor. Det är önskvärt att det finns fackmiljöer i Norden som har expertis, eller som kan hänvisa till europeisk expertis, inom de flesta av dessa språk.

En särställning intar grönländska. Det är majoritetsspråk på Grönland, men har relativt få talare. Det bör stödjas så att det kan fortsätta fungera som samhällsbärande språk.

4. Norden som språklig föregångsregion

Norden ses som en föregångsregion när det gäller språkfrågor. Nordisk språkgemenskap präglas av medborgarnas strävan att förstå och respektera varandras modersmål. Nordiskt språksamarbete är demokratiskt och öppet för insyn och i centrala delar offentligt finansierat. Det finns en politisk vilja att bevara den nordiska språkgemenskapen, bland annat genom den nordiska språkkonventionen. Denna nordiska modell för språkgemenskap och språksamarbete bör lyftas fram i internationella sammanhang. Norden skall eftersträva att vara ledande inom det område som kallas klarspråksarbete, d.v.s. att göra myndighetsspråket tydligare.

Ökad kunskap om språkpolitiskt intressanta områden kan bidra till Nordens position som föregångsregion i språkfrågor.

De nordiska ministrarna förpliktar sig till att förverkliga de långsiktiga målen i denna deklaration.